

Eiropas
Komisija

Eurydice *Īsais apskats*

Augstākās izglītības modernizācija Eiropā

Izglītība un
apmācība

***Eurydice* īsais apskats**

Augstākās izglītības modernizācija Eiropā

2014

Šajā *Eurydice* īsajā apskatā ietvertā informācija ir ņemta no ziņojuma „Augstākās izglītības modernizācija Eiropā: studiju pieejamība, studentu noturēšana un nodarbināmība, 2014”. Šis ir otrais ziņojums sērijā, kas atbalsta Eiropas Komisijas modernizācijas programmu Eiropas augstākajā izglītībā. Ziņojumā iekļautā informācija iegūta no 36 izglītības sistēmām (visas ES dalībvalstis, izņemot Luksemburgu un Nīderlandi, kā arī Islande, Lihtenšteina, Melnkalne, Norvēģija un Turcija).

Autori no EACEA:

David Crosier

Anna Horvath

Viera Kerpanova

Daniela Kocanova

Jari Riihelainen

Maketētājs un datorgrafīks:

Patrice Brel

Kontaktpersona:

Wim Vansteenkiste

Komunikācijas un publikāciju nodaļa

Tel.: +32 2 299 50 58

© Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra, 2015

Tulkojumu latviešu valodā nodrošinājusi Valsts izglītības attīstības aģentūra

Kataloga numurs EC-04-14-926-LV-N

ISBN latviešu valodas tulkojuma versijai 978-92-9492-199-4

doi latviešu valodas tulkojuma versijai 10.2797/72298

© Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2016

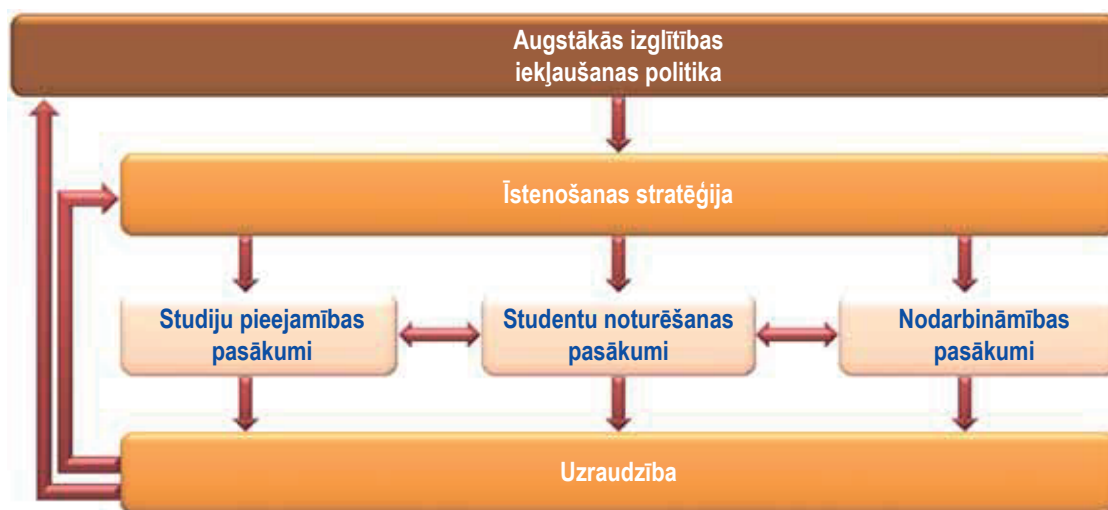
Studiju pieejamības, studentu noturēšanas un nodarbināmības nozīme

Atbildot uz sabiedrības un uz zināšanām balstītas ekonomikas vajadzībām, modernizācijas programma (*European Commission, 2011*) paredz atbalstu Eiropas augstākās izglītības sistēmām. Lai varētu paplašināt zināšanu bāzi un veicināt progresu, arvien lielākam Eiropas iedzīvotāju skaitam ir nepieciešamas augsta līmeņa zināšanas un kompetences, tāpēc atbalsts kvalitatīvu, plaši pieejamu augstākās izglītības sistēmu attīstībai ir viena no politikas prioritātēm gan atsevišķās valstīs, gan visā Eiropā.

Vienlīdzīgas iespējas iegūt augstāko izglītību ir sabiedrības imperatīvs.

Tādā sociālā un ekonomiskā vidē, kur augstākajā izglītībā iegūtās un pilnveidotās prasmes un kompetences kļūst aizvien svarīgākas (*European Commission, 2010*), sabiedrības uzdevums ir maksimāli paplašināt augstākās izglītības pieejamību ⁽¹⁾. Kā redzams 1. attēlā, politika, stratēģija, pasākumi un uzraudzība ir savstarpēji saistīti aspekti, kas raksturīgi plašai augstākās izglītības programmai sociālās iekļautības veicināšanai.

1. attēls. Studiju pieejamība, studentu noturēšana un nodarbināmība: politika un tās īstenošana

⁽¹⁾ Padomes 2010. gada 11. maija Secinājumi par izglītības un apmācības sociālo dimensiju, OV C 135, 26.05.2010., 2. lpp.

Galvenās problēmas saistībā ar pieejamību un dalības paplašināšanu

Pieejamība:

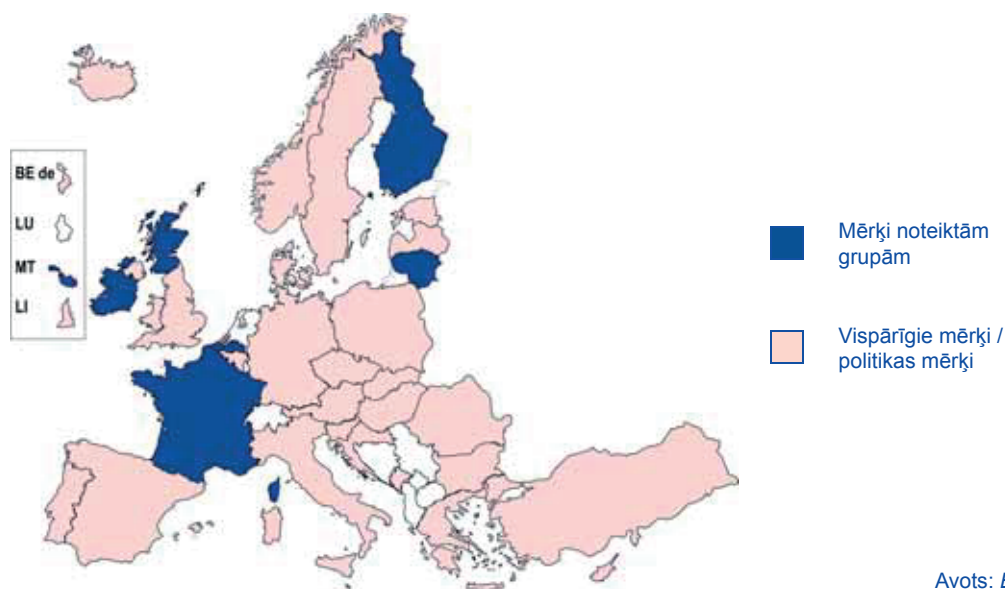
dalības paplašināšana augstākajā izglītībā, nodrošinot vienlīdzīgas iespējas visiem sabiedrības slāņiem neatkarīgi no sociāli ekonomiskajiem apstākļiem un citiem faktoriem, kas var izraisīt nelabvēlīgu stāvokli izglītības jomā.

Eiropā gan modernizācijas programma, gan stratēģija „Eiropa 2020” ir vērstas uz dalības paplašināšanu augstākajā izglītībā. Viens no pieciem pamatmērķiem ir panākt, lai 40 procenti 30–34 gadus veco iedzīvotāju līdz 2020. gadam būtu ieguvuši augstāko izglītību vai līdzvērtīgu izglītību.

Tomēr pieejamība nozīmē ne tikai skaitlisku pieaugumu; tā ir arī svarīgs augstākās izglītības sociālais aspekts, kas saistīts ar augstākās izglītības ieguvēju sociālo sastāvu.

1) Skaidras politikas noformulēšana

2. attēls. Nacionālās politikas pieejas dalības paplašināšanai, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Eiropas valstis ir apņēmušās izstrādāt stratēģiju un definēt mērķus saistībā ar sociālo aspektu.

Pēdējo gadu laikā Eiropas politikā aizvien vairāk tiek uzsvērts sociālais aspekts augstākajā izglītībā, un valstis saskaņā ar Boloņas procesu, modernizācijas programmu un stratēģiju „Eiropa 2020” apņemas izstrādāt stratēģiju un definēt izmērāmus mērķus. Viens no pieciem stratēģijas „Eiropa 2020” pamatmērķiem ir panākt, lai līdz 2020. gadam 40 % iedzīvotāju būtu augstākā izglītība, savukārt vispārējais politiskais regulējums paredz plašākus sociālos mērķus saistībā ar dalības paplašināšanu.

Ar pieejamības paplašināšanu saistītās politikas īstenošana dažādās valstīs ievērojami atšķiras. Dažās valstīs šī politika tiek apzināti vispārināta, un īpaši pasākumi noteiktām grupām netiek piemēroti. 2. attēlā redzams, ka tikai dažās valstīs ir definēti dalības un izglītības mērķi konkrētām grupām. Vispārīgie mērķi ir daudz izplatītāki.

Gadījuma izpēte: Īrija

Īrijā attiecībā uz nepietiekami pārstāvētajām grupām ir izvirzīta visplašākā mērķu grupa. Nacionālajā plānā ir ietverti pieci mērķi:

- institucionālās pieejamības metodes,
- pieejamības veicināšana caur mūžizglītību,
- investīcijas dalības paplašināšanā,
- studentu atbalsta modernizēšana,
- invalīdu dalības paplašināšana.

Kvantitatīvie mērķi ir saistīti ar studentu iestāšanos un dalību augstākajā izglītībā, kā arī ar tās iegūšanu, un tie ir izvirzīti konkrētām studentu grupām — invalīdiem, bezdarbniekiem, pieaugušajiem izglītības ieguvējiem, studentiem ar profesionālo kvalifikāciju, klejotājiem, studentiem no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides. Tā mērķis ir panākt, lai līdz 2020. gadam 30–34 gadus veco iedzīvotāju grupā dalības īpatsvars augstākajā izglītībā būtu 72 % un augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars — 60 %, kā arī iestāšanās īpatsvars visās sociāli ekonomiskajās grupās sasniegtu vismaz 54 %.

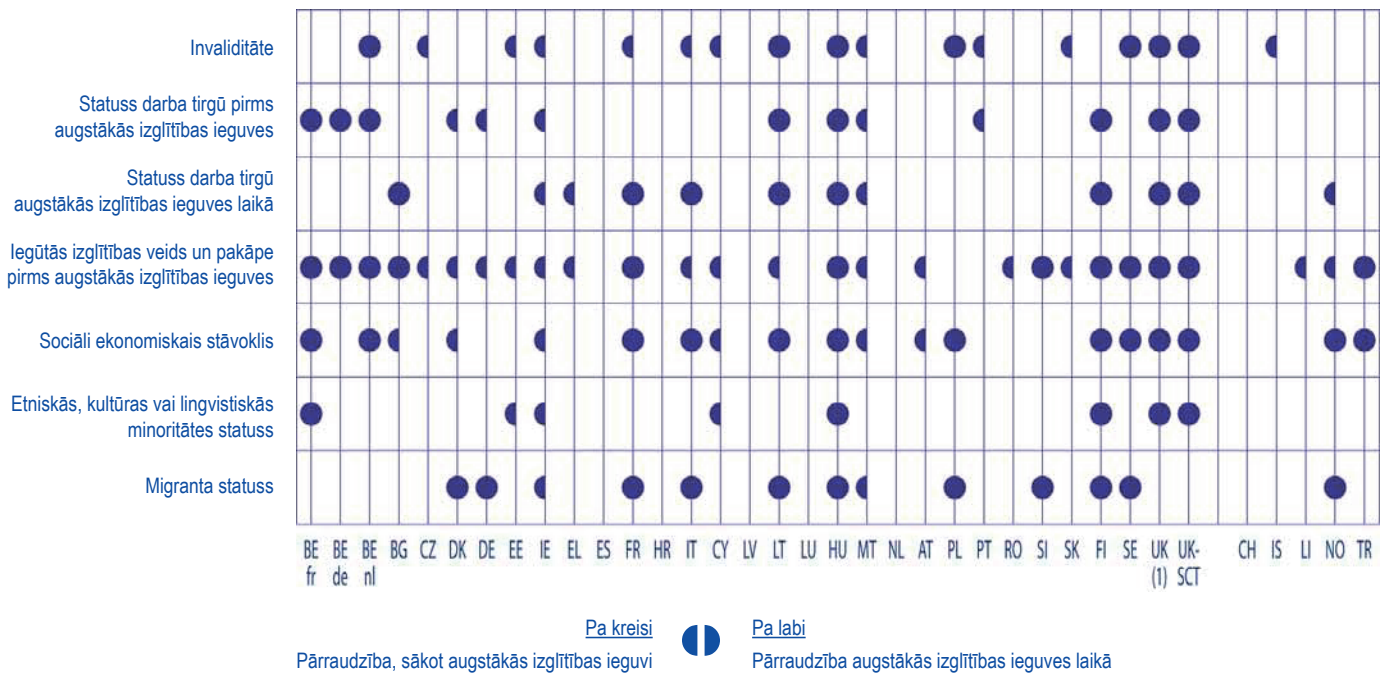
Visas kategorijas tiek sistemātiski pārraudzītas. Izglītības iestādēm, izmantojot studentu reģistrācijas sistēmu, ir jāsniedz ziņas (t. sk. par sociāli ekonomisko stāvokli, tautību un invaliditāti) par visiem studentiem, kas ir uzņemti, kas turpina studijas un kas ir absolvējuši izglītības iestādi.

Valstis izvirza mērķus saistībā ar nepietiekami pārstāvētajām grupām.

Interesanti, ka tās valstis, kas ir izvirzījušas mērķus, ir ņēmušas vērā dažādas grupas. Beļģijā (flāmu kopienā) noteiktais mērķis (60 % līdz 2020. gadam) attiecas uz bērniem, kuru vecākiem nav augstākās izglītības. Somija vēlas palielināt vīriešu dalību, proti, panākt, lai līdz 2025. gadam dzimumu pārstāvības atšķirība jauniešu vecuma grupā samazinātos uz pusi. Arī Lietuva ir pievērsusies dzimumu pārstāvībai; tās nolūks ir palielināt sieviešu dalību matemātikas un dabaszinātņu studiju jomā. Malta vēlas panākt, lai 4 % pieaugušo apmeklētu mūžizglītības kursus. Francija programmā ir izvirzījusi mērķus, kas saistīti ar to studentu skaitu, kuri atrodas nelabvēlīgā sociāli ekonomiskajā situācijā, savukārt Apvienotā Karaliste (Skotija) kā prioritāti ir noteikusi tādu studentu dalības palielināšanu, kas ir absolvējuši publiski finansētās skolas, tādu, kas pēc tālākizglītības ieguves iestājas augstākās izglītības iestādē, kā arī tādu pieaugušo izglītības ieguvēju dalību, kas nāk no nelabvēlīgas vides.

2) Politikas ietekmes pārraudzīšana

3. attēls. Studentu kopuma raksturīgo iezīmju pārraudzība

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

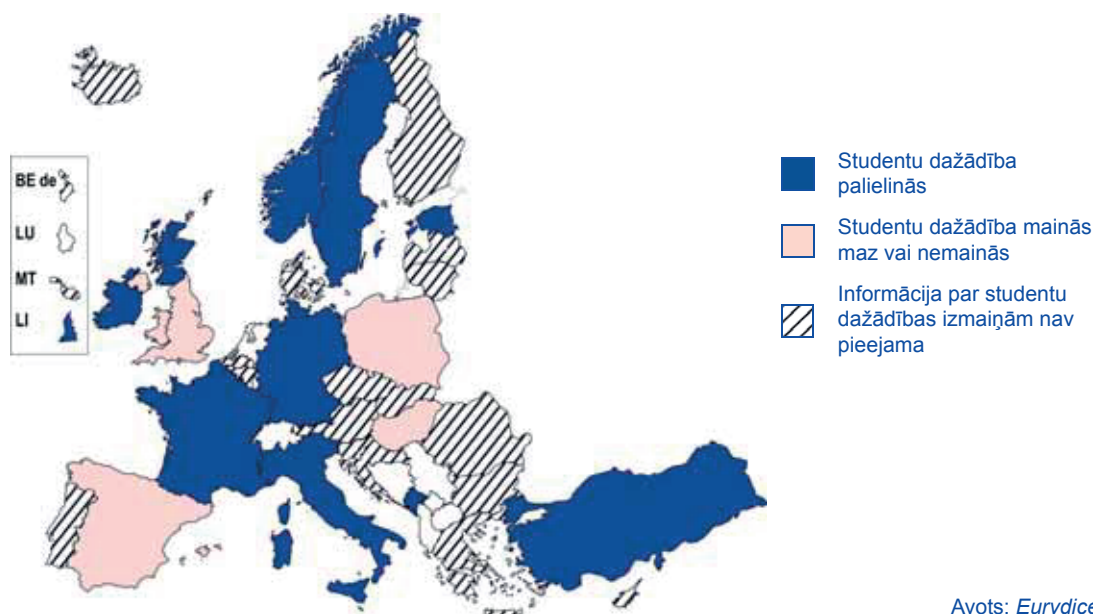
Avots: Eurydice

Sociālā aspekta iezīmes netiek sistemātiski pārraudzītas.

Vēl ir veicams liels darbs, līdz varēs iegūt Eiropas mēroga datus par pieejamības paplašināšanos. Sistemātiska sociālā aspekta pārraudzība daudzās augstākās izglītības sistēmās vēl nav kļuvusi par ikdienas praksi. Ievērojami atšķiras tas, kuras studentu kopuma iezīmes tiek pārraudzītas un kurā augstākās izglītības posmā tas notiek, turklāt tādas iezīmes kā migranta statuss, tautība vai statuss darba tirgū pirms augstākās izglītības ieguves bieži netiek ņemtas vērā. Tomēr vairākās valstīs — Ungārijā, Somijā, Īrijā, Apvienotajā Karalistē — tiek pārraudzītas visas vai gandrīz visas galvenās sociālā aspekta iezīmes.

3) Datu izmantošana politikas veidošanā

4. attēls. Studentu kopuma dažādības izmaiņas augstākajā izglītībā, 2002./03.–2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Daudzās Eiropas valstīs nav informācijas, vai augstākās izglītības studentu kopums kļūst daudzveidīgāks.

Kaut arī pārraudzības sistēmas ir nepilnīgas, lielākajai daļai valstu tomēr vajadzētu būt ievērojamam informācijas un datu apjomam, ko var izmantot saistībā ar augstākās izglītības studentu mainīgo raksturojumu, tomēr ne vienmēr šie dati tiek izmantoti. 19 sistēmas nespēja sniegt atbildi par studentu kopuma dažādības izmaiņām pēdējo desmit gadu laikā.

No tām valstīm, par kurām informācija ir pieejama, vislabākie rezultāti ir Īrijā. Šī valsts ziņo, ka laikā no 2004. līdz 2012. gadam studentu invalīdu īpatsvars ir trīskāršojies (no 2 % līdz 6 % no visiem augstākās izglītības studentiem) un pieaugušo izglītības ieguvēju (iestājoties vismaz 23 gadus veci) īpatsvars ir pieaudzis no 9 % līdz 13 % no visiem studiju uzsācējiem. Vairāk ir arī nepilna laika studentu: tagad tie ir 16 procenti no studentu kopskaita, salīdzinot ar 7 procentiem 2006. gadā. Runājot par citām valstīm, Apvienotajā Karalistē (Skotijā) ir palielinājies to augstākās izglītības studentu īpatsvars, kuri nāk no nelabvēlīgas vides (no 14,2 procentiem 2003. gadā līdz 15,1 procentam 2011. gadā), un to, kuri pārstāv mazākumtautības (no 6,2 procentiem 2002. gadā līdz 11,3 procentiem 2012. gadā). Zviedrija informē par ārvalstu izcelsmes studentu īpatsvara pieaugumu no 14 procentiem 2001. gadā līdz 18 procentiem 2011. gadā.

Ne vienmēr apkopoto informāciju var izmantot studentu kopuma mainīgā raksturojuma pārraudzīšanai.

Nav skaidrs, kāpēc daudzās citās valstīs šie dati valsts mērogā nav pieejami, ja datu apkopšanas sistēma ir ieviesta. Dažos gadījumos varētu būt, ka pārraudzības sistēma ir izveidota tikai nesen, tāpēc nav iespējas salīdzināt datus desmit gadu intervālā. Tomēr varētu būt arī tā, ka dažās valstīs apkopotie dati netiek analizēti vai arī rezultāti netiek publicēti.

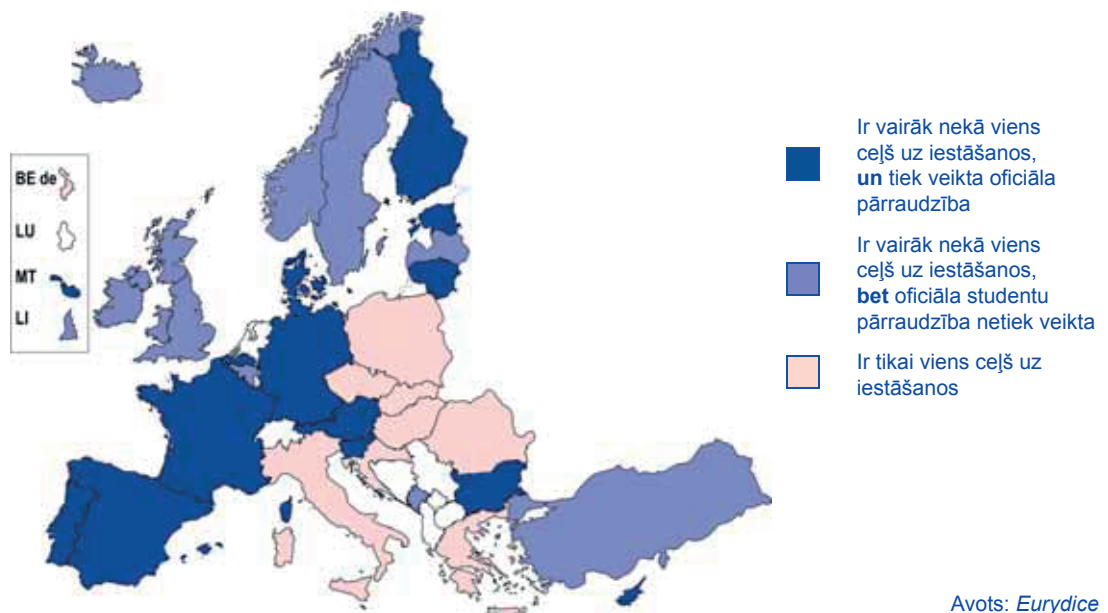

4) Stimulu nodrošināšana augstākās izglībības iestādēm

Ņemot vērā to, cik liela nozīme retorikā tiek piešķirta dalības paplašināšanai augstākajā izglībībā, būtu pamatoti domāt, ka valstu valdības atzinīgi novērtē tās augstākās izglībības iestādes, kuras sekmīgi piesaista un notur studentus no nepietiekami pārstāvētajām iedzīvotāju grupām. Tomēr tikai divās valstīs — Īrijā un visā Apvienotajā Karalistē — ir izveidota sistēma, kurā finansējums tiek apzināti izmantots kā stimuls, lai augstākās izglībības iestādes paplašinātu studentu dalību. Abu minēto valstu finanšu institūciju izstrādātā finansējuma formula atspoguļo izpratni par to, ka nepietiekami pārstāvēto iedzīvotāju grupu piesaistīšana un atbalstīšana nozīmē papildu izdevumus. Šī iemesla dēļ tās augstākās izglībības iestādes, kurās šādu studentu ir vairāk, saņem papildu finansējumu.

5) Alternatīvu iestāšanās ceļu izveidošana

5. attēls. Ceļi uz iestāšanos augstākās izglībības iestādē un studentu pārraudzība, 2012./13. ak. g.

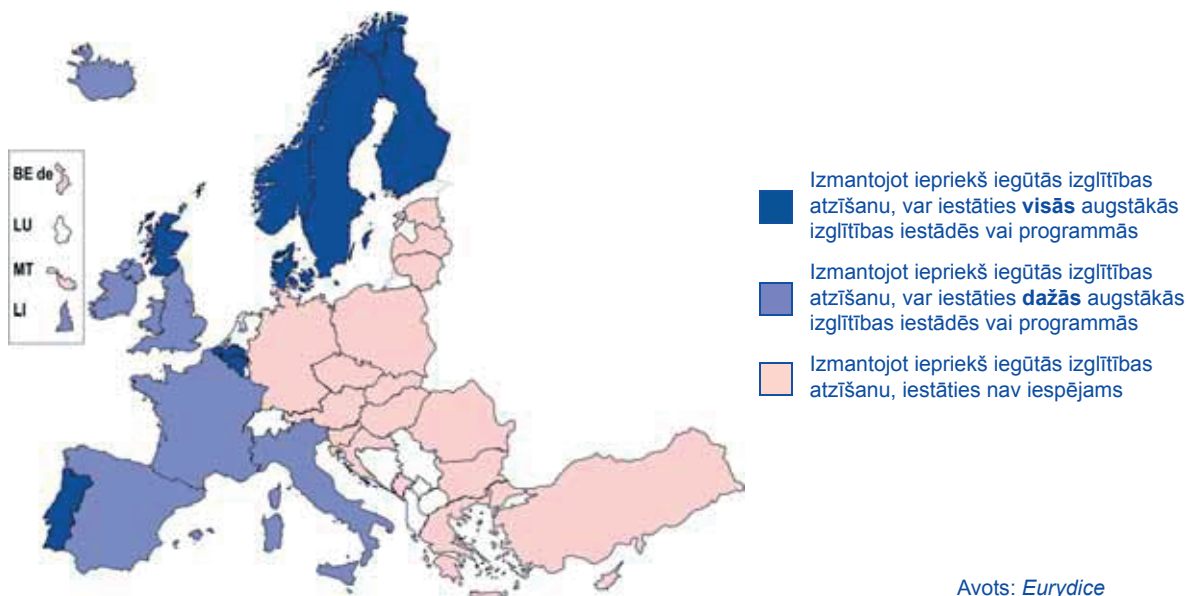

Valstis bieži neapkopo informāciju par to studentu iezīmēm vai skaitu, kuri izmanto alternatīvus iestāšanās ceļus.

Astoņās valstīs ir tikai viens ceļš uz augstāko izglībību, un šis faktors pats par sevi var būt liels šķērslis daudziem potenciālajiem studentiem. Tajās valstīs, kurās pastāv alternatīvi iestāšanās ceļi, bieži vien netiek oficiāli pārraudzīts, cik studentu šos dažādos ceļus izmanto. Tādējādi valstis nezina, kāds ir to sistēmu lietderīgums attiecībā uz nepietiekami pārstāvēto grupu iespējām iesaistīties augstākajā izglībībā.

6) Iepriekš iegūtās izglītības atzīšana

6. attēls. Iepriekš iegūtās izglītības atzīšana, lai sāktu augstākās izglītības ieguvu, 2012./13. ak. g.

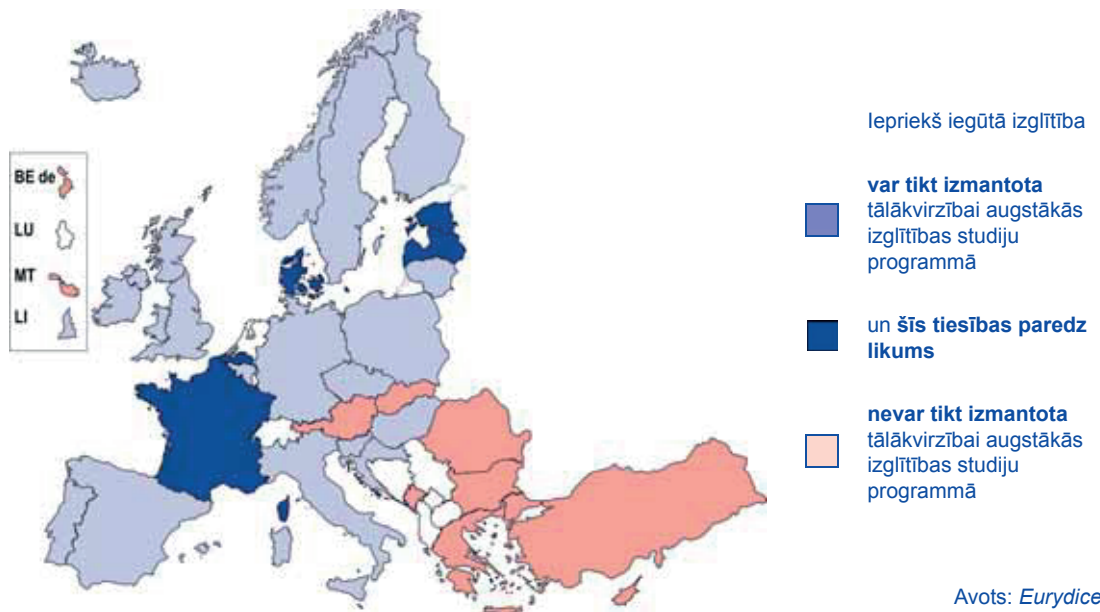

Ar ceļu uz augstāko izglītību cieši ir saistīta iepriekš iegūtās izglītības atzīšana — mehānisms, kas atvieglo pieeju augstākajai izglītībai. Šāda prakse var ievērojami paplašināt iespējas tiem indivīdiem, kuri kaut kāda iemesla dēļ nav varējuši sekmīgi iegūt tādu vidējo izglītību, kas dod tiešu pieeju augstākajai izglītībai. Šajā ziņā redzamas izteiktas ģeogrāfiskas atšķirības starp lielāko daļu Rietumeiropas valstu, kur iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu var izmantot, lai iestātos vismaz dažās augstākās izglītības programmās, un Austrumeiropas un Dienvidaustrumeiropas valstīm, kur šāda prakse nav ieviesta.

Tikai dažās valstīs studentiem ir tiesības uz iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu.

Eiropas valstu lielākajā daļā studentu iepriekš iegūtā neformālā un ikdienējā izglītība var tikt atzīta augstākās izglītības studiju prasību izpildē, bet arī tad, ja iepriekš iegūtās izglītības atzīšana ir juridiski iespējama, praksē to īstenot ir grūti. Vairumā valstu augstākās izglītības iestādes var patstāvīgi izlemt, vai tās izmantos vērtēšanas procedūras studentu iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšanai. Tikai Beļģijas flāmu kopienā, Dānijā, Igaunijā, Francijā un Latvijā studentiem ir likumīgas tiesības uz šādām vērtēšanas procedūrām un augstākās izglītības iestādēm tās ir jānodrošina.

7. attēls. Iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšana tālākvirzībai augstākās izglītības studijās, 2012./13. ak. g.

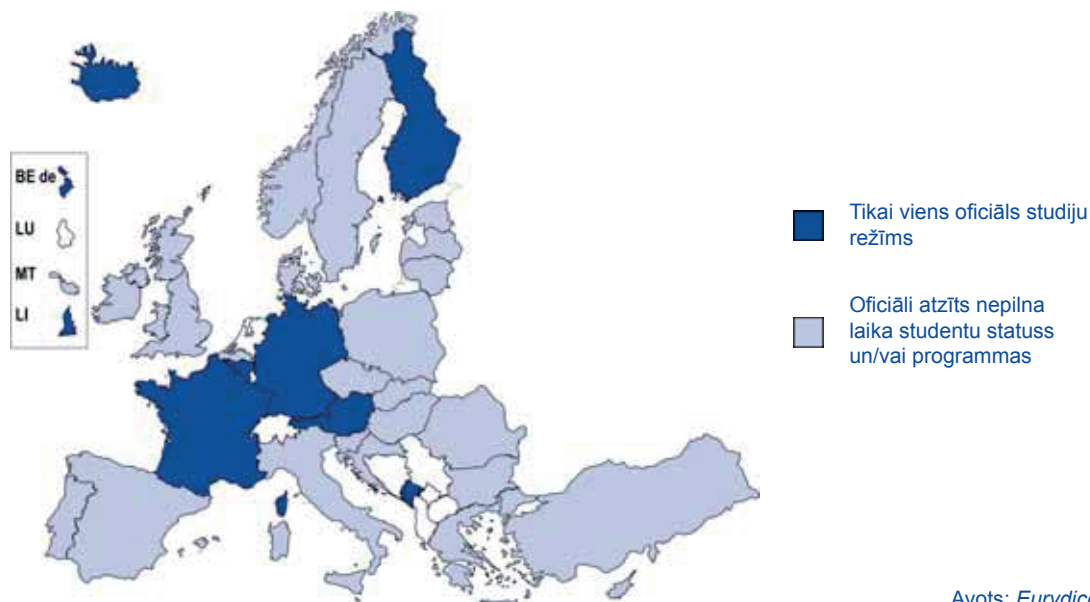
Lielākajā daļā valstu dati par to, cik studentu ir izmantojuši iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas procedūru, nav pieejami.

Centrālās pārvaldes iestādes parasti nepārrauga to, cik lielā mērā izglītības iestādes atzīst iepriekš iegūto neformālo un ikdienējo izglītību, tāpēc lielākā daļa valstu nespēj pateikt, cik liela ir to iestāžu proporcija, kuras ir ieviesušas šādas procedūras. Tajās valstīs, kur ir pieejama oficiāla statistika vai aplēses, situācija ir atšķirīga: Ungārijā un Norvēģijā šādas procedūras īsteno mazāk par 5 % izglītības iestāžu, savukārt Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) to dara 75–95 % izglītības iestāžu.

Bieži nav datu arī par to, cik studentu ir izmantojuši iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas procedūru. Šāda informācija ir tikai trijās Baltijas valstīs, Beļģijas flāmu kopienā un Francijā. Igaunija lēš, ka 2012. gadā šo procesu izmantoja apmēram 15 % studentu, bet Latvijā un Lietuvā šis skaits ir mazāks par 1 % (attiecīgi ap 50 un 120 studentiem). Beļģijas flāmu kopienā šis īpatsvars ir mazāks par 5 %. Francijā tas ir mazāks par 1 %, taču skaitliskā izteiksmē šis skaits ir krietni lielāks — 2011. gadā šo procesu veiksmīgi īstenoja ap 4000 pretendenti.

7) Nepilna laika studiju piedāvāšana

8. attēls. Oficiāli atzīts nepilna laika studentu statuss un/vai nepilna laika programmas Eiropas valstīs, 2012./13. ak. g.

Izpratne par nepilna laika studijām dažādās valstīs un dažkārt pat vienas valsts robežās ievērojami atšķiras.

Viena no izplatītākajām pieejām augstākās izglītības pielāgošanā to cilvēku vajadzībām, kuri nevar īstenot tradicionālās pilna laika studijas, ir iespēja izmantot citu studiju veidu. Tomēr izpratne par tādiem terminiem kā „pilna laika” vai „nepilna laika” studijas dažādās valstīs ievērojami atšķiras.

Eiropas valstu lielākajā daļā studentiem tiek piedāvāta iespēja organizēt studijas elastīgāk nekā tradicionālajā pilna laika režīmā. Dažās valstīs (piemēram, Spānijā, Itālijā un Slovēnijā) stratēģiskajos dokumentos ir norādes par nepilna laika studijām, bet to definēšana ir atstāta augstākās izglītības iestāžu ziņā. Līdzīga situācija ir Norvēģijā, kur studenti var reģistrēties nepilna laika vai pilna laika studijām, bet studiju slodze, kas saistīta ar katra studenta statusu, tiek noteikta individuāli un definēta individuālā izglītības plānā.

Gadījuma izpēte: Beļģijas flāmu kopiena

Beļģijas flāmu kopienā alternatīvie studiju veidi netiek formulēti kā „pilna laika” un „nepilna laika”, bet studenti var izvēlēties kādu no trim oficiālajiem studentu statusiem jeb „līgumiem”, proti, „diploma jeb grāda līgumu” studijām, kas ļauj iegūt pilnu augstāko izglītību, „kredītpunktu līgumu” studijām, kas ļauj iegūt noteiktu kredītpunktu skaitu, un „eksāmenu līgumu” studijām, kurās students neapgūst programmu, bet piedalās vienīgi eksāmenos, lai iegūtu noteiktu kredītpunktu skaitu.

9. attēls. Studentu oficiālā statusa ietekme uz augstākās izglītības studiju finansiālajiem aspektiem, 2012./13. ak. g.

a) Ietekme uz studiju maksu

b) Ietekme uz finansiālo atbalstu

Studenti, kas studē alternatīvā režīmā:

- neveic lielāku privāto finansiālo ieguldījumu
- iespējams, veic lielāku privāto finansiālo ieguldījumu
- Oficiāli atzītu nepilna laika studentu vai programmu nav

Studenti, kas studē alternatīvā režīmā:

- ir tiesīgi uz tikpat lielu finansiālo atbalstu
- ir tiesīgi uz mazāku finansiālo atbalstu
- Oficiāli atzītu nepilna laika studentu vai programmu nav

Avots: Eurydice

Nepilna laika studijas studentiem piedāvā lielāku elastīgumu, taču bieži par tām ir jāmaksā vairāk.

Analizējot nepilna laika studijas kā iespējamu dalības paplašināšanas pasākumu attiecībā uz jaunām mērķgrupām, viens no galvenajiem jautājumiem ir, vai un cik lielā mērā tās ietekmē ar studijām saistītos finansiālos aspektus — studiju maksu un tiesības uz finansiālo atbalstu. Apmēram pusē valstu nepilna laika studijas ir saistītas ar lielāku privāto finansiālo ieguldījumu nekā tradicionālās studijas. Lielākajā daļā to valstu, kur nepilna laika studenti maksā vai, iespējams, maksā lielāku studiju maksu, ir ierobežots arī finansiālais atbalsts, ko viņiem ir tiesības saņemt.

7) Nepilna laika studiju piedāvāšana

Eiropā konsultācijas par piemērotākās izglītības programmas izvēli visiem skolēniem un studentiem tiek sniegtas bez maksas. Dot jauniešiem labus padomus viņu dzīves veidošanās posmā ir ļoti būtiski, jo īpaši tāpēc, ka pieprasījums pēc augstākās izglītības pieaug un daudziem jaunajiem studentiem ģimenē ir maz kultūras atsaucēs punktu, kas palīdzētu viņiem izvēlēties piemērotu akadēmisko ceļu.

Padoms var būt izšķiroši svarīgs, palīdzot studentiem pielāgoties jaunai videi, noskaidrojot viņu gaidas un interpretējot augstākās izglītības pieredzi. Karjeras atbalsts topošajiem studentiem var arī palīdzēt samazināt nereālu gaidu izraisīto studentu atbirumu pirmajā studiju gadā.

Galvenās problēmas saistībā ar studentu noturēšanu

Studentu noturēšanas rādītājs:

tas, cik lielā mērā studenti paliek augstākās izglītības iestādē un turpina studēt, lai pabeigtu studiju programmu noteiktā laika posmā.

Studentu noturēšana ir būtisks izpildes rādītājs augstākās izglītības sistēmā, kā arī sociālā taisnīguma jautājums. Tiem studentiem, kas iesaistīti augstākajā izglītībā, pateicoties dalības paplašināšanas centieniem, jāsniedz pienācīgs atbalsts, lai samazinātu risku studijas nepabeigt.

Daudzās valstīs bažas par studiju nepabeigšanas apmēru palielinās; arī Eiropas Augstākās izglītības telpas vidējais rādītājs liecina, ka iesākto programmu nepabeidz gandrīz trešā daļa studentu.

2011. gada Paziņojumā par Eiropas augstākās izglītības sistēmu modernizācijas programmu ir uzsvērts, ka, lai vairotu augstāko izglītību ieguvušo skaitu, ir jāpievēršas gan pieejamības un dalības palielināšanai augstākajā izglītībā (iekļaujot sistēmā vairāk cilvēku), gan jāpalielina absolventu īpatsvars (panākot, ka studijas pamet pēc iespējas mazāk studentu). Lai uzlabotu studentu noturēšanu, augstākās izglītības iestādēm ir jāidentificē un jāatbalsta dažādu studentu grupu vajadzības. Pētījums liecina, ka īpaša uzmanība būtu jāvelta pirmā kursa studentiem un viņu prasmju pilnveidei. Lai panāktu studentu noturēšanu un veicinātu sekmīgākas studijas, viens no galvenajiem uzdevumiem ir informācijas, konsultāciju un atbalsta sniegšana.

1) Nacionālās politikas, mērķu un rīcības plāna izstrādāšana

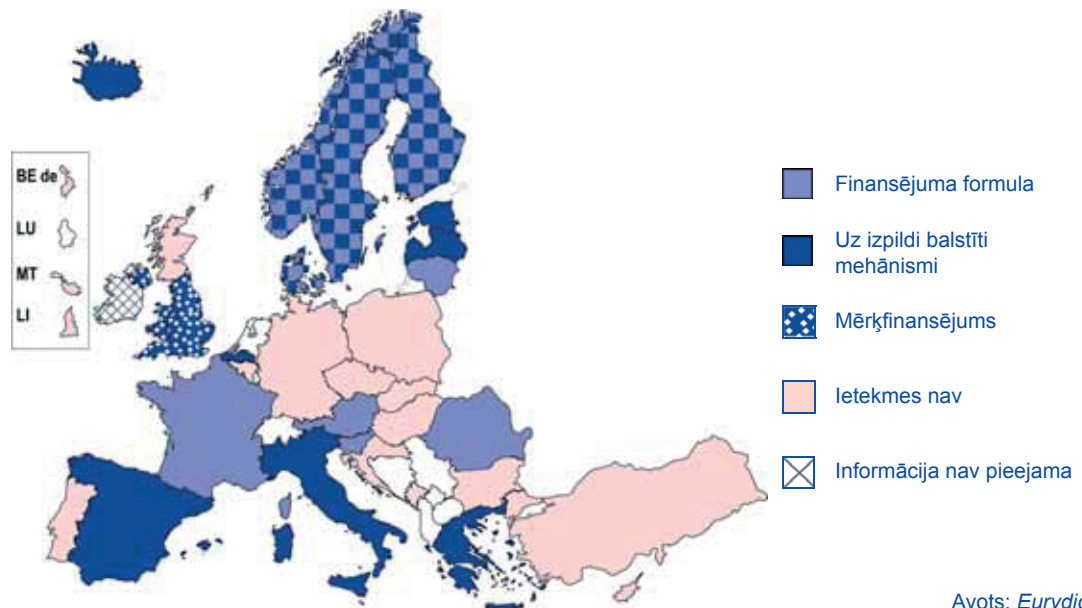
Lai gan valstis uztraucas par studiju nepabeigšanas izraisīto resursu izšķiešanu — gan cilvēku, gan finansiālajā ziņā —, tikai dažās valstīs ir izstrādāta politika, kas tieši risina šo jautājumu. Ar atbiruma riskam īpaši pakļauto studentu grupām saistīti mērķi tiek formulēti reti. Parasti tiek definēti vispārīgi absolventu īpatsvara uzlabošanas mērķi.

Tomēr tiek izstrādāta politika, kas paredz studiju programmu pabeigšanu noteiktā laikā. Akadēmiskā grāda ieguvei paredzētā laika ierobežošana bieži tiek uzskatīta par būtisku programmas elementu, lai uzlabotu valsts finanšu izmantošanas lietderīgumu. Lai mudinātu studentus pabeigt studijas paredzētajā laika posmā, tiek izmantota studiju maksa un atbalsts. Piemēram, 26 valstīs studentiem var tikt prasīta papildu maksa, ja viņi pārsniedz noteikto studiju laiku, savukārt 18 valstīs tie studenti, kam ir piešķirta stipendija, ir tiesīgi turpmāk šo atbalstu saņemt tikai tad, ja katru akadēmisko gadu pabeidz sekmīgi vai noteiktā laika posmā, kas ir paredzēts stratēģiskajos dokumentos.

Ar atbiruma riskam īpaši pakļauto studentu noturēšanu saistīti mērķi tiek formulēti reti.

2) Stimulu piemērošana augstākās izglītības iestādēm izpildes uzlabošanai

10. attēls. Absolventu īpatsvara pieauguma ietekme uz augstākās izglītības iestāžu finansējumu, 2012./13. ak. g.

Apmēram pusē Eiropas valstu absolventu īpatsvara pieaugums iestāžu finansējumu neietekmē.

Dažās valstīs valdības politika paredz augstākās izglītības iestāžu motivēšanu, lai samazinātu studentu atbirumu. Piemēram, Beļģijā (flāmu kopienā) augstākās izglītības iestāžu finansējums ir atkarīgs no iznākuma, tādējādi tās saņem finansiālu stimulu, lai lielāka uzmanība tiktu pievērsta studentu noturēšanai. Austrijā ar atbirumu saistītās problēmas risināšana ir paredzēta ar universitātēm noslēgtajos izpildes līgumos.

Interesanti, ka pusē no Eiropas augstākās izglītības sistēmām absolventu īpatsvara pieaugums iestāžu finansējumu nekādi neietekmē.

Neviena valsts arī nemin piemērus tam, ka studentu gaitas pēc studiju pārtraukšanas tiktu pārraudzītas.

Galvenās problēmas saistībā ar nodarbināmību un pāreju uz darba tirgu

Nodarbināmība:

prasmju, zināšanu un personisko īpašību kombinācija, kas palielina absolventu izredzes kļūt nodarbinātiem un virzīties pa karjeras ceļu.

*Eiropā ir pieņemts
absolventu
nodarbināmības
kritērijs.*

Nodarbināmībai ir nozīmīga loma Eiropas Komisijas augstākās izglītības reformas stratēģijā, un tā ir viens no galvenajiem balstiem stratēģijās „Eiropa 2020” (*European Commission*, 2010) un „Izglītība un apmācība 2020” („*ET 2020*”) ⁽²⁾. Saskaņā ar stratēģiju „Izglītība un apmācība 2020” Eiropas Savienības Padome 2012. gadā pieņēma kritēriju par absolventu nodarbināmību ⁽³⁾. Šis kritērijs paredz, ka „līdz 2020. gadam to nodarbināto absolventu īpatsvaram (vecuma grupā no 20 līdz 34 gadiem), kuri pabeiguši mācības ne vairāk kā trīs gadus pirms atsaucē gada, būtu jābūt vismaz 82 %” ⁽⁴⁾. Lai gan šajā kontekstā termins „absolventi” attiecas ne tikai uz tiem, kas ir ieguvuši augstāko izglītību, bet arī uz vidējās izglītības otrā posma beidzējiem vai pēcvidejās neterciārās izglītības ieguvējiem, gan valsts pārvaldes iestādēm, gan augstākās izglītības iestādēm ir liela nozīme šī mērķa sasniegšanā.

Ar nodarbināmību saistītajai politikai ir divi aspekti. Pirmkārt, ir izšķiroši svarīgi stiprināt visu studentu nodarbināmību, un tas ir būtisks uzdevums visām valsts pārvaldes iestādēm, kā arī stratēģijai „Eiropa 2020”. Otrkārt, ir jāatzīst tas, ka nodarbināmība ir būtisks elements saistībā ar dalības paplašināšanu augstākajā izglītībā. Dalības paplašināšana neaprobežojas tikai ar pieejamības uzlabošanu studentiem no nepietiekami pārstāvētajām grupām, bet aptver arī pasākumus, kuri nodrošina to, ka šie studenti studijas pabeidz un sekmīgi pāriet uz darba tirgu.

⁽²⁾ Padomes 2009. gada 12. maija Secinājumi par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā („*ET 2020*”), OV 2009/C 119/02, 28.5.2009.

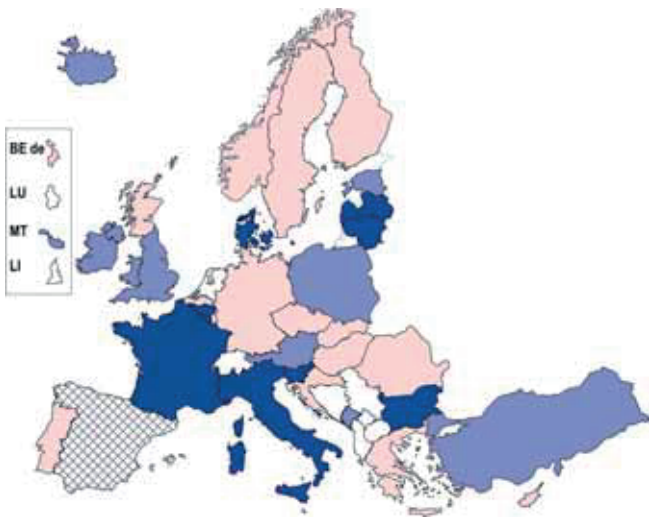
⁽³⁾ Padomes 2012. gada 11. maija Secinājumi par izglītību un apmācību ieguvušo personu nodarbināmību, OV 2012/C 169/04, 15.6.2012.

⁽⁴⁾ Turpat, 10. lpp.

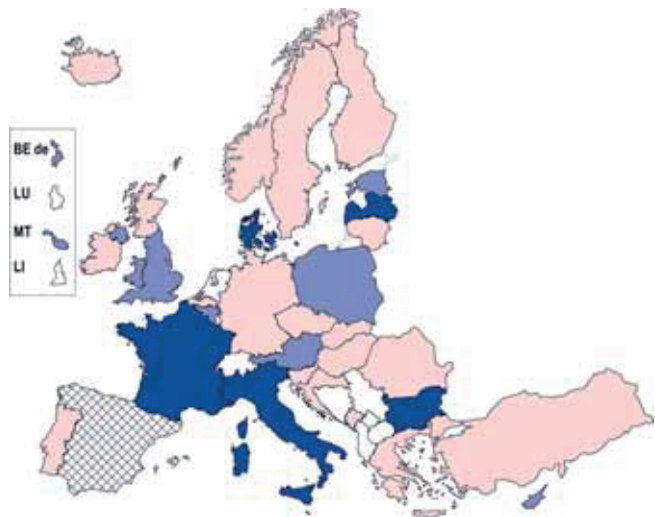

1) Darba devēju iesaistīšanās

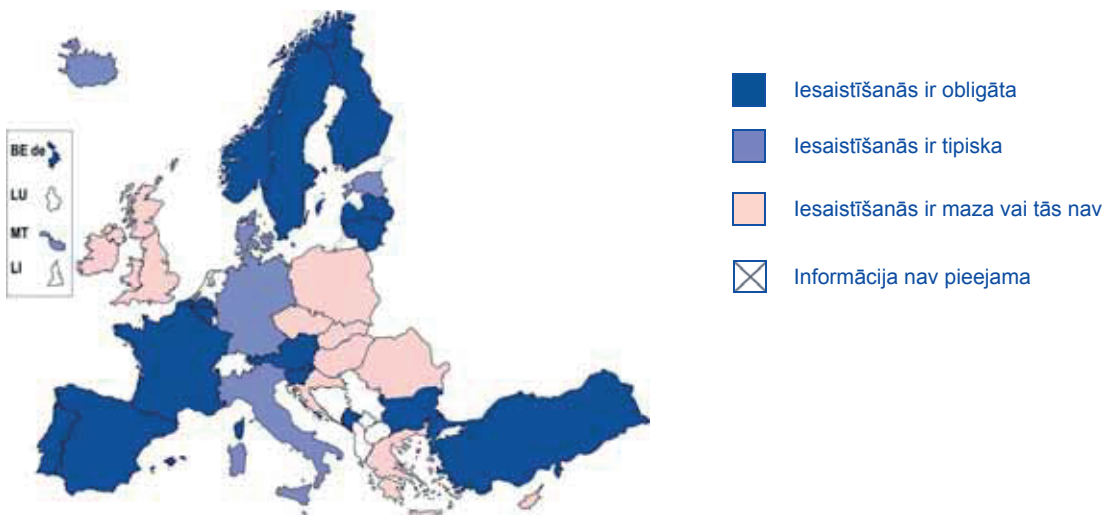
11.a attēls. Darba devēju iesaistīšanās izglītības programmu izstrādē, 2012./13. ak. g.

11.b attēls. Darba devēju iesaistīšanās mācīšanās, 2012./13. ak. g.

11.c attēls. Darba devēju iesaistīšanās plānošanā un vadīšanā, darbojoties lēmējinstīcijās un konsultatīvās instīcijās, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Ir vairāki veidi, kā iesaistīt darba devējus un informēt augstākās izglītības iestādes par darba tirgu.

Būtisks veids, kā nodrošināt augstākās izglītības nozīmību darba tirgū, ir konsultēšanās ar darba devējiem, to organizācijām un uzņēmumu pārstāvjiem vai viņu iesaistīšana dažādos augstākās izglītības studiju programmu izstrādes un vērtēšanas posmos. Kā redzams kartēs, darba devēji biežāk iesaistās, darbojoties lēmēj institūcijās vai konsultatīvās institūcijās nekā izglītības programmu izstrādāšanā vai mācīšanā.

2) Apmācības un studiju prakses vietu skaita palielināšana

Vairumā valstu studentu dalība apmācībā un studiju praksē netiek pārraudzīta.

Praktiskā apmācība un studiju prakse ir būtiski absolventu nodarbināmības uzlabošanas elementi, jo dati liecina, ka tiem studentiem, kuri pirms izglītības ieguves beigām iesaistās praktiskajā apmācībā, ir lielākas iespējas atrast darbu nekā tiem, kuriem attiecīgā darba pieredzes nav.

Tomēr dati par to studentu īpatsvaru, kuri iesaistās praktiskajā apmācībā vai studiju praksē, valstu lielākajā daļā nav pieejami. No tām valstīm, kur šādi dati ir pieejami, vislielākā dalība ir Somijā, kur visās pirmā cikla politehniskajās programmās ir ietverts vismaz trīs mēnešus ilgs studiju prakses periods un dažu universitātes augstākās izglītības kvalifikāciju iegūšanai ir obligāti jāiziet praktiskā apmācība. Samērā liela dalība ir arī Lietuvā un Latvijā.

Daudzās valstīs gan augstākās izglītības iestādēm, gan darba devējiem tiek piemēroti finansiāli stimuli, lai palielinātu pieejamo studiju prakses vietu skaitu, bet nelabvēlīgā situācijā esošiem studentiem pielāgotas iniciatīvas tiek īstenotas tikai Apvienotajā Karalistē (Anglijā).

3) Kvalitatīva karjeras atbalsta nodrošināšana

12. attēls. Karjeras atbalsts visa studiju cikla laikā, 2012./13. ak. g.

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT
Augstākās izglītības iestādēs	●	○	●	●	○	●	:	●	●	●	●	●		●	●	○	●
Ārējs		●		○			:	●				●	●		●		●
	HU	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	ME	NO	TR	
Augstākās izglītības iestādēs	●	○	●	●	○	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Ārējs		●		●	○		●	●	●		●		●			●	

● Visiem studentiem ○ Dažiem studentiem

Avots: Eurydice

Karjeras atbalsta pakalpojumi reti ir paredzēti tieši nelabvēlīgā stāvoklī esošiem studentiem

Vēl viens uz datiem balstīts paņēmiens, kā sekmēt absolventu nodarbināmību, ir karjeras atbalsts vai studentu mentorings; par sevišķi svarīgu tas tiek uzskatīts saistībā ar netradicionālajiem izglītības ieguvējiem. Tomēr vienīgās valstis, kas ziņo par mērķauditorijai pielāgotu atbalstu, ir Grieķija un Apvienotā Karaliste (Anglija, Velsa un Ziemeļīrija). Grieķijā par karjeras atbalstu un konsultēšanu atbildīgie sadarbības biroji sniedz īpašus pakalpojumus tiem studentiem un absolventiem, kas nāk no mazaizsargātām sociālajām grupām, lai palīdzētu viņiem izstrādāt programmas profesionālās kvalifikācijas iegūšanai un sekmētu viņu profesionālo integrāciju. Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) īpašs atbalsts tiek sniegts studentiem invalīdiem, lai nodrošinātu viņiem pieeju tādai pašai izglītībai kā pārējiem studentiem.

Gadījuma izpēte: Grieķija — Atēnu Ekonomikas un uzņēmējdarbības universitāte (AUEB)

AUEB piemērs skaidri rāda, kā nelabvēlīga ekonomiskā, politiskā un sociālā vide var izraisīt pozitīvas izmaiņas. Universitātei bija jādomā, kā atbalstīt studentu nodarbināmību apstākļos, kur kopš 2008. gada valsts darba tirgus bija sabrucis. Studenti bija spiesti radikāli pārvērtēt ar darba tirgu saistītās gaidas. Tā kā viņiem bija maz cerību uz darbu valsts sektorā vai uz tipisku darbu cilvēkam ar augstāko izglītību privātajā sektorā, studenti arvien vairāk sāka domāt, kā radīt sev jaunas nodarbinātības formas, un cits citu atbalstīja, pilnveidojot vajadzīgās prasmes.

Tā rezultātā ļoti būtiskas izmaiņas notika arī pašā universitātē, kas novirzīja atbalstu dinamiskai nodarbināmības un uzņēmējdarbības kombinācijai. Šo virzību vadīja pieredzējis akadēmiskais personāls, kas tādējādi nodrošināja saikni ar mācīšanu un pētniecisko darbu universitātē.

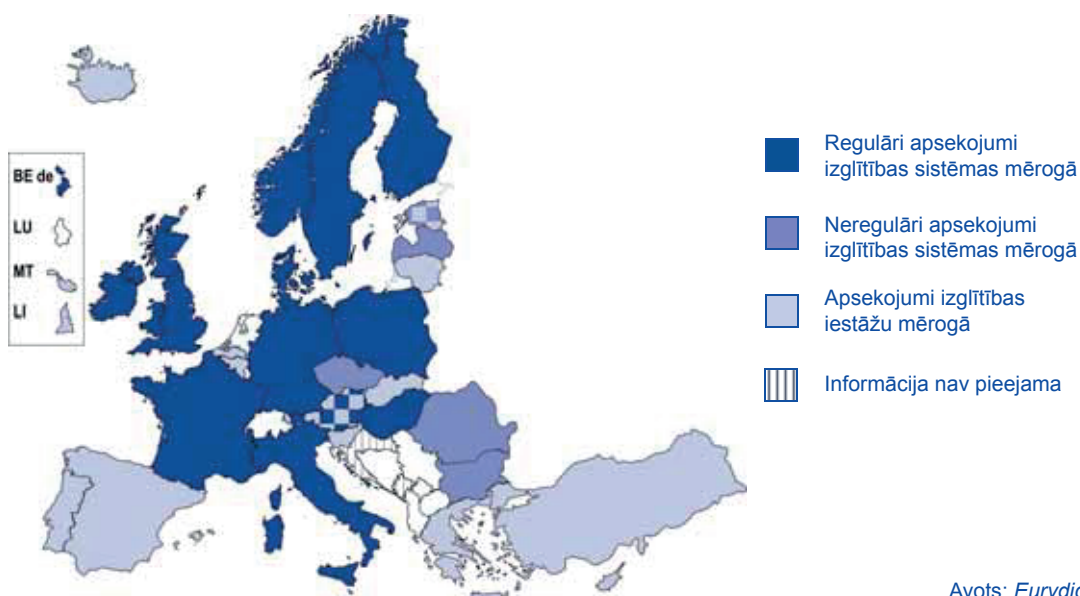

4) Absolventu iekļaušanās darba tirgū uzraudzīšana

Valstis absolventu uzraudzības apsekojumus varētu izmantot lietderīgāk.

Absolventu apsekojumi, kas balstīti uz viņu pašvērtējumu, patlaban ir visprecīzākais nodarbināmības vērtēšanas rīks. Karjeras uzraudzības apsekojumi (jeb uzraudzības pētījumi) ne vien nodrošina līdzekļus, lai varētu izmērīt to absolventu īpatsvaru, kuri pēc augstskolas beigšanas ir atraduši darbu, bet arī spēj raksturot darba kvalitāti, darba meklēšanas ilgumu, absolventu apmierinātību ar darbu un viņu prasmju atbilstību darba prasībām. Turklāt tie ļauj noteikt atšķirības starp „tradicionālo” un „netradicionālo” izglītības ieguvēju izredzēm iekļauties darba tirgū.

13. attēls. Absolventu uzraudzības apsekojumi, 2012./13. ak. g.

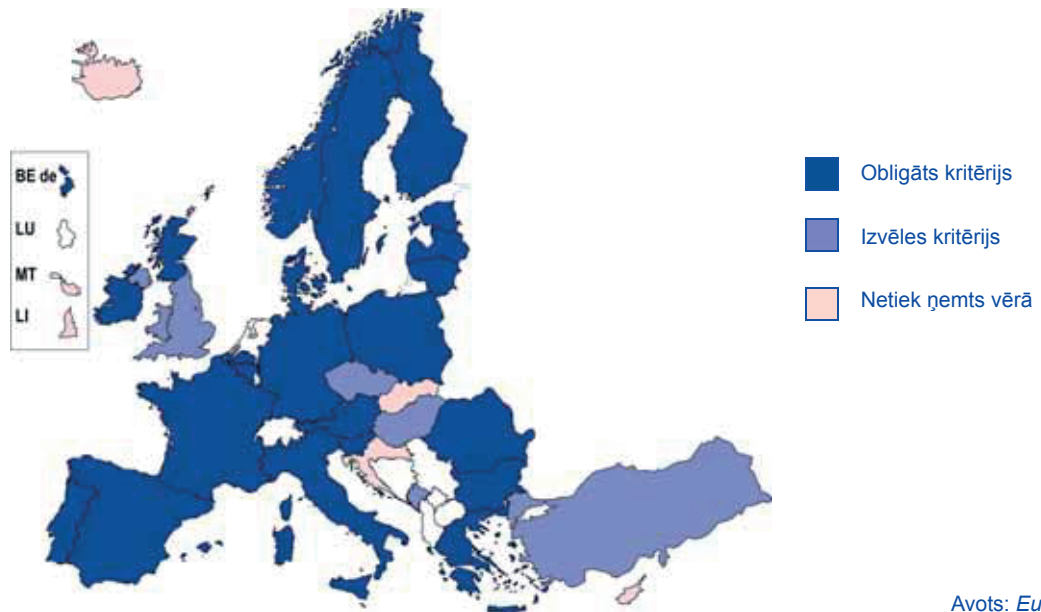
Avots: Eurydice

Regulāri absolventu apsekojumi valsts vai reģionālā mērogā tiek veikti 14 izglītības sistēmās, bet neregulāri valsts vai reģionāli apsekojumi — sešās.

Tomēr tikai dažās izglītības sistēmās izglītības pārvaldes iestādes absolventu apsekojumos iegūtos datus sistemātiski izmanto. Visbiežāk absolventu apsekojumi tiek izmantoti kvalitātes nodrošināšanas vai citos augstākās izglītības programmu vērtēšanas procesos (piemēram, Igaunijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Polijā, Slovākijā, Apvienotajā Karalistē, Islandē un Norvēģijā).

5) Izpildes vērtēšana

14. attēls. Ar nodarbināmību saistītie kritēriji kvalitātes nodrošināšanas procedūrās, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

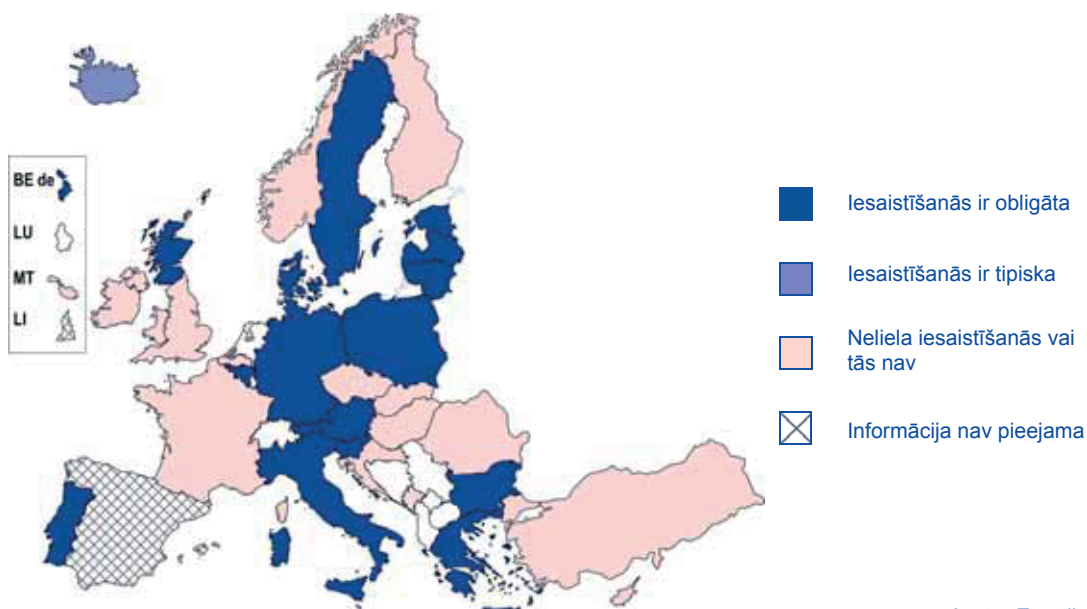
Vairumā valstu kvalitātes nodrošināšanas procesos tiek ņemta vērā nodarbināmība.

Kvalitātes nodrošināšana ir svarīgs mehānisms, kuru izglītības pārvaldes iestādes var izmantot, lai mudinātu augstākās izglītības iestādes uzlabot savu absolventu nodarbināmību. Valstu lielākajā daļā augstākās izglītības iestādēm pirms programmas akreditācijas vai izglītības iestāžu un/vai programmu pastāvīgas vērtēšanas gaitā ir jāiesniedz kvalitātes nodrošināšanas aģentūrām ar nodarbināmību saistītā informācija. Šie dati var būt balstīti arī uz absolventu apsekojumiem.

Ar nodarbināmību saistītie kvalitātes standarti var aptvert vairākus jautājumus. Parasti augstākās izglītības iestādēm tiek prasīts:

- apliecināt, ka to programmas atbilst darba tirgus pieprasījumam;
- pierādīt, ka tās programmu izveidē iesaista darba devējus vai ņem vērā darba devēju viedokli;
- regulāri iesniegt datus par savu absolventu nodarbinātību vai pierādīt, ka iestādē ir izveidota absolventu uzraudzības sistēma.

15. attēls. Darba devēju iesaistīšanās ārējā kvalitātes nodrošināšanā, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Apmēram pusē valstu darba devēji piedalās ārējos kvalitātes vērtēšanas procesos.

Vēl viens paņēmiens, kā nodrošināt to, ka nodarbināmības kritēriji tiek ņemti vērā vērtēšanas procesā, ir darba devēju iesaistīšana ārējās kvalitātes vērtēšanas procedūrās. Darba devēji ārējos kvalitātes vērtēšanas procesos piedalās apmēram pusē izglītības sistēmā.

Beigu piezīmes

Ziņojums, par kuru veidots šis *Eurydice* īsais apskats, pēta studiju pieejamības, studentu noturēšanas un nodarbināmības jautājumus; tie ir aplūkoti no studentu skatpunkta kā vienota un savstarpēji saistīta politikas tēma. Lai gan tai raksturīgas daudzas pozitīvas iezīmes, iegūtie dati atklāj arī vairākas problēmas.

Daudzas valstis apzinās, ka pastāv vairākas problēmas saistībā ar nelabvēlīgā stāvoklī esošo studentu grupām, tomēr tikai dažās ir definētas konkrētas politikas prioritātes, stratēģija, mērķi un līdzekļi.

Dati par uzraudzību liecina, ka vēl ir jāveic liels darbs, jo patlaban Eiropā par to nav iespējams izveidot uz datiem balstītu priekšstatu.

Daudzas valstis varētu apsvērt iespēju izveidot sistēmu, kas nodrošinātu iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu, kura sniegtu atbalstu visiem studentiem, jo sevišķi tiem, kas atrodas nelabvēlīgā stāvoklī.

Lai gan daudzās valstīs atbirums augstākajā izglītībā ir nepieņemami liels, tikai dažās no tām šī jautājuma risināšanai ir skaidri formulēta stratēģija un izmērāmi mērķi.

Aizvien izplatītāka kļūst elastīgi organizēta augstākā izglītība. Tā var veicināt dalības paplašināšanu, tomēr rūpīgi jāizsver iespējas sniegt finansējumu un atbalstu studentiem, kuri šo iespēju izmanto.

Nodarbināmība ir iekļauta starp politikas prioritātēm, tomēr pozitīvās rīcības apmērs dažādās valstīs ir atšķirīgs; absolventu apsekojumi varētu tikt izmantoti lietderīgāk.

Neatkarīgi no tā, kāda pieeja un līdzekļi tiek izmantoti saistībā ar nodarbināmību, valstis bieži neņem vērā to iespējamo ietekmi uz nelabvēlīgā stāvoklī esošajiem studentiem.

Valdības un augstākās izglītības iestādes dalības paplašināšanas plānu vēl nav pārvērtušas saskaņotā politiskā pieejā, kas aptvertu studiju pieejamību, studentu noturēšanu un nodarbināmību.

Atsauces

European Commission, 2010. *Communication from the Commission on ‘Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth’*. COM(2010) 2020 final.

European Commission, 2011. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on ‘Supporting growth and jobs — an agenda for the modernisation of Europe’s higher education systems’*. COM(2011) 567 final.

European Commission/EACEA/Eurydice, Eurostat & Eurostudent, 2012. *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Thomas, L. and Jones, R., 2007. Embedding employability in the context of widening participation. *ESECT Learning and Employability Series 2*, York: Higher Education Academy.

Yorke, M., 2006. Employability in higher education: what it is — what it is not. *ESECT Learning and Employability Series 1*, York: Higher Education Academy.

Eurydice tīkla uzdevums ir izprast un izskaidrot Eiropas dažādo izglītības sistēmu organizāciju un darbību. Tīkls piedāvā valstu izglītības sistēmu aprakstus, salīdzinošus apskatus par konkrētām izglītības tēmām, izglītības rādītājus un statistiku. Visas *Eurydice* publikācijas bez maksas ir pieejamas *Eurydice* tīmekļa vietnē vai drukātā veidā pēc pieprasījuma. *Eurydice* darba mērķis ir veicināt izpratni, sadarbību, uzticību un mobilitāti Eiropas un plašākā starptautiskā mērogā. Tīklu veido Eiropas valstu nacionālās nodaļas, un to koordinē ES Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra. Vairāk informācijas par *Eurydice* skatīt <http://ec.europa.eu/eurydice>.

